

Vidensnetværket
Konference om kognitive vanskeligheder

Udfordringer og muligheder for job til borgere
med ADHD og kognitive vanskeligheder

mandag d.7.december 2009

Inge Louv
Socialrådgiver – handicapkonsulent
www.ingelouv.dk

Ofte stillede spørgsmål

- Hvorfor kommer de hele tiden igen
- Hver gang, de er kommet i arbejde, sker der et eller andet – og så står de der igen
- Hvorfor glemmer de aftaler – også selvom vi trækker dem i kontanthjælp
- Virker sanktionerne slet ikke, og hvad skal man så gøre
- Det virker som om, de kun kan beskæftige sig med noget, der interesserer dem
- Er de uansvarlige?
- Hvad er der af behandling og hvad er erfaringen hermed?
- Hvordan er reglerne omkring støtte på arbejdspladsen?
- Hvordan spotter man, at en person har ADHD, autisme eller kognitive vanskeligheder

Ofte stillede spørgsmål

- Hvilke særlige hensyn skal man tage, når man arbejder med voksne med ADHD og kognitive vanskeligheder?
- Hvilke 'normale' krav er urimelige / uoverskuelige for disse mennesker?
- Hvad kan man med rimelighed forvente / forlange i samarbejdet med dem?
- Hvordan kommer ADHD til udtryk hos voksne?
- Er der behov for særlig støtte ved tilknytning til arbejdsmarkedet - og hvilken form for støtte er i givet fald mest effektiv?
- Forekommer det ofte at voksne med udviklingsforstyrrelse har dobbelt diagnose
- Hvad skal man som sagsbehandler være opmærksom på i kontakten?

Borgere med kognitive vanskeligheder

- hvem taler vi om

- Medfødte hjerneskader f.eks. CP
- Kroniske sygdomme f.eks. Sklerose og Parkinsons
- Erhvervede hjerneskader
- Autismespektrumsforstyrrelser
- **ADHD**
- Udiagnosticeret psykisk skrøbelighed
- og mange andre

Mennesker med adhd m.v. kan have problemer med

- at overskue arbejdsprocesserne
- at strukturere arbejdet
- hukommelse, opmærksomhed og koncentration
- selvindsigt og social adfærd
- at indgå i socialt fællesskab, især hvis der er tale om mange personer eller meget uro

Mennesker særligt med **adhd** kan have styrkesider ved

- ofte at være meget energiske – særligt i forhold til interesseområder
- at kunne skifte fra en arbejdsopgave til en anden, når de får den rette støtte

Inddragelse af borgeren

Vær opmærksom på borgerens vanskeligheder

- med eksekutivfunktionerne
- med perception

når borgeren med adhd inddrages

- i sagsbehandlingen
- ved brug af arbejdsevnetemetoden
- ved partshøring

Problemer med eksekutivfunktionerne

- Eksekutivfunktionen i hjernen varetager koordinationen af hjerneaktiviteter, der kræves for at
 - opsætte mål
 - udarbejde planer til at opnå disse mål
 - organisere udførelsen af planerne så målet nås
- Borgeren med adhd har derfor ofte problemer med
 - opmærksomhed
 - overvejelse
 - problemløsning

Problemer med perception

Perception er

- opfattelse og bearbejdning gennem sanserne

Borgeren med adhd har derfor ofte problemer med

- overblik
- opfattelse
- koordinering af flere sanseindtryk

Problemer med eksekutivfunktioner og perception giver behov for støtte til

- motivation!
- planlægning
- at opsætte mål og delmål
- guidning i at nå målene
- at opfatte meddelelser
- få overblik
- at 'oversætte' abstrakte beskeder
- koordinering

Borger med problemer med eksekutivfunktioner og perception

kan støttes ved, at der sikres

- forberedelse
 - dagsorden
- tydelige og konkrete beskeder
 - undgå ironi
 - undgå 'halve sætninger'
 - undgå indforståethed
- visualisering
 - skriv aftaler ned

Visuel støtte

- Behøver ikke være piktogrammer!
- Lav forberedelserne skriftligt f.eks.
 - brev om tid og sted
 - hvem skal deltage
 - dagsorden
- Oplis undervejs, hvad I taler om
- Giv en seddel med hjem med de aftaler, der er indgået

Anvendelse af arbejdsevne metoden for borgere med adhd m.v.

Borgeren kan støttes ved, at man

- opfordrer til at tage bisidder med til samtalen
- forklarer formålet med metoden
- forklarer indholdet
- opdeler de 12 elementer i ressourceprofilen
- fokuserer på et enkelt delement ad gangen
- beder borgeren komme med eksempler (på eget arbejdsmarkedsperspektiv, på egen arbejdsevne m.v.)
- tager det over flere gange

Eksempel, Tema 3 om borgerens eget arbejdsmarkedsperspektiv

- Spørg en borger med ADHD om hans
 - arbejdsrelevante ønsker
 - præstationsforventninger
 - arbejdsidentitet
- og svaret *kan* blive
 - Jeg vil tjene 250 kr. i timen
 - Jeg kan godt få arbejde og kan lave stort set alt
 - Jeg ved, at jeg kan leve op til det, en arbejdsgiver vil have - også selvom jeg ikke rigtig har prøvet det før

Hvad gør Jobcentret

- Somme tider må det komme an på en prøve
- Andre gange kan borgeren motiveres til
 - afklarende praktikophold
 - nærmere udredning af støttebehov
 - kursus / forløb i arbejdspladskultur og arbejdsidentitet
 - egentlig behandling

Eksempel, Tema 4 om personlige kompetencer til at kunne indgå i sociale og jobmæssige relationer

- Spørg borgeren om hans
 - sociale kompetencer
 - omstillingsevne
 - indlæringsevne
- og svaret kan være, at
 - Jeg synes selv, jeg er god til at tale med folk
 - Jeg kan godt lide at skifte arbejdsfunktioner – keder mig og bliver rastløs, hvis jeg skal lave det samme hele tiden
 - Jeg er normalt begavet og kan godt lære nyt

Men vær opmærksom på, at

- borgere med adhd har problemer med
 - sociale kompetencer
 - omstillingsevne
 - indlæringsevne
- Spørg ind til
 - Hvordan...
 - Hvornår...
 - Hvad sker der så...
 - Hvad gør du hvis...

Borgeren, der kommer igen hele tiden...

- Hvis du spørger borgeren med ADHD, om han er arbejdsmarkedsparat – om han kan påtage sig et arbejde og beholde det, vil han ofte svare bekræftende.
- Når han så dukker op i Jobcentret igen, kan du måske spørge ind til, hvad han gjorde for at
 - komme til tiden
 - forstå instruktionen
 - blive på arbejdspladsen, selvom noget gik ham imod
 - m.v.

...fortsat

...så vil svaret måske blive

- Bussen kørte ½ minut for tidligt – det må den ikke, så det er ikke min skyld, at jeg kom for sent
- De forklarer det så indviklet, så det er helt umuligt at forstå
- Jeg gider (kan?) ikke finde mig i, at nogen taler grimt til mig – så går jeg

...fortsat

...og øvelsen i at blive arbejdsmarkedsparat kan derfor være

- at finde metoder til at øge selverkendelsen
- at lære at tage ansvar for sig selv og f.eks. sin bustransport
- at øve social adfærd og kommunikation
- at øge kendskabet til arbejdsmarkedskultur
- evt. at sætte støtte ind
 - på arbejdspladsen
 - ved kursus i selverkendelse, arbejdspladskendskab
 - i hjemmet efter servicelovens bestemmelser

Ved behov for støtte på arbejdsmarkedet

Arbejdsgiverforpligtelse:

- Særlig instruktion til arbejdet
- Skærmet plads
- Andre rimelige hensyn

Lov om Aktiv Beskæftigelsesindsats (LAB)

- Hjælpemidler §§ 76-77
- Mentorordning § 78

Lov om compensation til handicappede i erhverv

- Personlig assistance §§ 4-5

En mentor eller en personlig assistent på jobbet for en borger med adhd kan f.eks. have opgaver som at

- skabe overblik i hverdagen ved sammen med personen med adhd
 - at udforme en liste over arbejdsopgavers fordeling på daglige, ugentlige eller månedlige funktioner
 - at gennemgå listen over dagens aktuelle funktioner ved arbejdsdagens begyndelse
- strukturere arbejdsopgaverne ved at hjælpe personen med at opliste den mest hensigtsmæssige rækkefølge af arbejdsopgaverne ved arbejdsdagens begyndelse eller løbende over dagen

...og støtte til at

- overskue arbejdsopgaver ved at hjælpe med at opliste dele af arbejdsopgaverne, så hele opgaven løses
- indlære eller træne nye arbejdsfunktioner, ikke så meget den faglige træning men mere det at skifte rutiner
- være bindeled til kolleger, så personen med adhd forberedes, trænes og guides i nye sociale sammenhænge

Fif i samarbejdet med voksne med ADHD og kognitive funktioner

- Lav konkrete aftaler om indhold / dagsorden for samtalen og overhold det!
- Foreslå bisidder, der kan hjælpe med at huske
- Aftal evt. at ringe og påminde ½ eller 1 time før aftalen
- Brug SMS – det er kort, præcist og visuelt
- Lav aftaler om f.eks. at markere vigtige brev med et rødt mærke, så brevet bliver åbnet
- Vær koncentreret om delelementer i arbejdet med f.eks. ressourceprofil, så det bliver overskueligt
- Hent oplysninger i kommunen (f.eks. samtaleskemaet, vurdering af behov for hjælpemidler m.v.)
- Indhent oplysninger fra f.eks. speciallæge om diagnose, prognose og behandling, om evt. dobbeltdiagnoser og behandling af disse og spørg konkret om de, I vil vide
- Koordiner planen med den sociale handleplan, hvis der er én